

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

Ειρήνη Χειλά
Professor Eirini Cheila

Η Συριακή κρίση έφερε για πολλοστή φορά στην επικαιρότητα την έννοια «διεθνής κοινότητα» με τη μορφή της ανάληψης δράσης εναντίον ενός κράτους «ταραξία», εν προκειμένω της Συρίας, μετά τα τραγικά γεγονότα του περασμένου Αύγουστου και το θάνατο χιλίων και πλέον πολιτών από τη χρήση χημικών όπλων. Οι αναφορές στη διεθνή κοινότητα είναι τόσο πυκνές ώστε δίκαια να αναρωτιέται κανείς τι ακριβώς σημαίνει η έννοια αυτή και αν η χρήση της διευκολύνει ή συσκοτίζει τη διεθνή συζήτηση.

Η έννοια της διεθνούς κοινότητας αποτελεί έκφραση της διεθνούς τάξης στο βαθμό που τα κράτη μέλη, οι διεθνείς θεσμοί, το διεθνές δίκαιο και η διπλωματία απαρτίζουν ένα σύνολο και συναινούν σε συγκεκριμένες μορφές δράσης -αντίδρασης σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος της διαταράσσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Εάν θεωρήσουμε ότι ο όρος διεθνές σύστημα παραπέμπει σε όλα τα αναγνωρισμένα κράτη, μικρά και μεγάλα, ισχυρά και αδύναμα τότε ο όρος διεθνής κοινότητα αφορά ένα σύνολο αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συστατικών στοιχείων του συστήματος που συνδέονται με θεμελιώδεις έννοιες όπως ισότητα, τάξη, ηθική και δικαιοσύνη. Η διασύνδεση της διεθνούς κοινότητας με το σύστημα κρατών δεν μπορεί παρά να εμπεριέχει τις εθνικές ιδιαιτερότητες και προτεραιότητες, ιδεολογικές διαφοροποιήσεις ενώ η δράση της πρώτης εξαρτάται από τις αντιλήψεις και την εκάστοτε ερμηνεία περί εθνικού συμφέροντος.

Αν ισχύουν τα παραπάνω τίθεται το ερώτημα αν μπορούμε να μιλάμε για διεθνή κοινότητα.¹

¹ Βλ πανω στο θέμα μια ευστοχη αναλυση του Richard Haass, "What International Community?", *Project Syndicate*, available online at : www.project-syndicate.org

Σε κάθε περίπτωση είτε πρόκειται για την πρόσφατη συνάντηση μεταξύ του νέου Ιρανού Προέδρου Χασάν Ροχανί (Hassan Rouhani) και του Προέδρου των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα (Barack Obama) στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, μια εξέλιξη την οποία χαιρέτισε η διεθνής κοινότητα με ανακούφιση, είτε μερικούς μήνες πριν όταν η διεθνής κοινότητα καταδίκασε τις πυρηνικές δοκιμές της Β. Κορέας, είτε τέλος για την συριακή κρίση και την καταδίκη από τη διεθνή κοινότητα της επίθεσης σε βάρος του συριακού λαού με χρήσης χημικών όπλων από το καθεστώς του Μπασίρ Αλ Άσσαντ (Bashar Al-Assad) ή τους αντικαθεστωτικούς- οι έρευνες είναι σε εξέλιξη όσο γράφεται αυτό το άρθρο- σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις η επίκληση της δράσης της διεθνούς κοινότητας για την αποκατάσταση/διατήρηση της διεθνούς τάξης αποτελούσε μια σταθερά.

Ποιος όμως εκφράζει θεσμικά το συναινετικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η διεθνής κοινότητα καλείται να συνεργαστεί και να δράσει για την αντιμετώπιση των εκάστοτε προκλήσεων και απειλών; Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποτελεί το όργανο που εκφράζει πληρέστερα τη βούληση των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας, δεν είναι όμως επιφορτισμένο με τις αρμοδιότητες εκείνες που ενεργοποιούν το μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας. Το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι το μόνο όργανο που διαθέτει κυρωτικούς μηχανισμούς επιβολής της ειρήνης μέσω του κεφαλαίου 7 του Καταστατικού Χάρτη εναντίον όσων απειλούν ή διαταράσσουν τη διεθνή ασφάλεια. Η εφαρμογή όμως της εν λόγω διαδικασίας βρίσκεται υπό την αίρεση της σύμφωνης γνώμης των 5 μονίμων μελών και του προνομιακού δικαιώματος αρνησικυρίας που διαθέτουν.

Συνέπεια της όλης κατάστασης είναι η ανάδειξη ενός «επιλεκτικού πολυμερισμού» όπου η επίτευξη συναίνεσης όσον το δυνατόν περισσότερων μελών του Οργανισμού σ ένα ζήτημα «υψηλής» πολιτικής αυξάνει μεν τη νομιμοποίηση του ΟΗΕ σε βάρος όμως της

αποτελεσματικότητας του.² Και τούτο διότι τα ισχυρά κράτη δυσκολεύονται να συμφωνήσουν από κοινού σχετικά με την εφαρμογή κανόνων και αξιών που να διέπουν τη διεθνή νομιμότητα – αν και οι ηγεσίες το υποστηρίζουν σθεναρά σε ρητορικό επίπεδο- και πολύ λιγότερη στη λήψη κυρωτικών μέτρων σε περίπτωση παραβίασης τους. Τούτο οφείλεται εν μέρει στο ότι η «τιμωρητική» πολιτική έναντι μιας ηγεσίας που παραβιάζει τους διεθνείς κανόνες από τη μια εξυπηρετεί μιαν επίφαση διεθνούς ηθικής από την άλλη όταν πρόκειται να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα, η συναίνεση υποτάσσεται στη λογική των εθνικών προτεραιοτήτων και στρατηγικών συμφερόντων.

Ο George W. Bush επικαλέστηκε την ηθική υποχρέωση της διεθνούς κοινότητας να επέμβει στο Ιράκ το 2003 με το επιχείρημα ότι συνιστούσε απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Το πιθανολογούμενο πυρηνικό οπλοστάσιο του Ιράκ αποτελούσε απειλή για τη διεθνή τάξη, σύμφωνα με την αμερικανική και βρετανική θέση, και η καθεστωτική αλλαγή στο Ιράκ μέσω στρατιωτικής επέμβασης έπρεπε να είναι βασική μέριμνα της διεθνούς κοινότητας. Η αδυναμία λήψης απόφασης στο Συμβούλιο Ασφαλείας με δεδομένη την αντίθεση της Γαλλίας, Κίνας και Ρωσίας οδήγησε στη συγκρότηση της «συμμαχίας των προθύμων».

Ο Barack Obama στην αρχή της πρώτης θητείας του αύξησε την αμερικανική παρουσία στο Αφγανιστάν για να αναδιπλωθεί στη συνέχεια ενόψει του εσωτερικού αδιεξόδου στο εν λόγω κράτος και της οικονομικής κρίσης που μάστιζε την αμερικανική οικονομία. Στην περίπτωση της Λιβύης αμέσως μετά την ανατροπή του Muammar Gaddafi οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν. Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις η έκβαση από την regime change (καθεστωτική αλλαγή) είναι άδηλη. Θα οδηγηθούν τα κράτη σε μια πιο δημοκρατική κοινωνία ίσων ευκαιριών για όλους ή σε ένα αλληλοσπαραγμό φυλών και φατριών καθώς και θρησκευτικών ομάδων που θα επιδιώκουν η κάθε μια την κυριαρχία επί της άλλης? Στη Συρία λαμβάνει χώρα, εδώ και

² Richard Haass, op.cit .s. 3

δύο περίπου χρόνια εμφύλιος πόλεμος που έχει περισσότερα από 100.000 θύματα γεγονός που δεν μπορεί να αφήνει απαθή τη διεθνή κοινότητα.

Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο σ' ένα ετερογενές διεθνές σύστημα μπορεί να λειτουργήσει συνεργατικά η διεθνής κοινότητα ιδιαίτερα όταν πρόκειται για επεμβατικές πολιτικές που έχουν το στοιχείο της χρήσης βίας και που λόγω του κόστους –ανθρώπινου, στρατιωτικού, οικονομικού- που συνεπάγεται για την/τις εμπλεκόμενη/ες χώρες θα πρέπει να απολαμβάνει αυξημένης εσωτερικής αποδοχής των κοινωνιών αλλά και του πολιτικού συστήματος. Αυτή η ανάγκη εσωτερικής νομιμοποίησης είναι που οδήγησε τον Αμερικανό Πρόεδρο να ζητήσει την έγκριση του Κογκρέσου και της Γερουσίας προκειμένου να προβεί σε περιορισμένη χρήση βίας εναντίον στρατιωτικών στόχων στη Συρία. Το ενδεχόμενο αυτό παραμένει σε περίπτωση που ο Πρόεδρος Assad δεν τηρήσει τις δεσμεύσεις του και δεν παραδώσει το χημικό οπλοστάσιο της χώρας όπως προβλέπει το σχέδιο απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας που συζητήθηκε στον ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 2013. Η απόρριψη από το Βρετανικό Κοινοβούλιο της πρότασης Obama και η σθεναρή άρνηση της Ρωσίας του Vladimir Putin να συναινέσει στη πολιτική χρήση βίας οδήγησε σε αυτή τη συμβιβαστική λύση. Τόσο ο Obama όσο και ο Putin αποδέχτηκαν προσωρινά να μην προκαλέσουν στο εσωτερικό τους – για τους δικούς του λόγους ο καθένας- ενώ η ομπρέλα του ΟΗΕ τους πρόσφερε μια προσωρινή δυνατότητα συνεννόησης αντί μιας αβέβαιης και ριψοκίνδυνης μονομερούς λύσης.

Οι τραγικές εξελίξεις στη Συρία δίχασαν τη διεθνή κοινότητα σε σχέση με ένα θέμα κρίσιμης σημασίας που διατρέχει- όπως διεφάνη από την μέχρι τώρα ανάλυση- όλες τις κρίσεις, αυτό της «ευθύνης προστασίας» (responsibility to protect) θέμα που απασχόλησε τους G20 στην τελευταία Διάσκεψη Κορυφής στην Αγία Πετρούπολη το Σεπτέμβριο του 2013. Η διχογνωμία εντοπίζεται ανάμεσα σε αυτά τα κράτη που βλέπουν στην ένοπλη δράση την υλοποίηση της αρχής της «ευθύνης προστασίας» και

αυτούς που αμφισβητούν όχι μόνο την αποτελεσματικότητα της αλλά και την συμβατότητα της με τον κανόνα της μη-επέμβασης σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 7 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.³ Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, εάν ορισμένα κράτη αποφασίσουν να παίξουν το ρόλο του προστάτη της εσωτερικής τάξης σε κράτη όπου οι ηγεσίες τους παραβιάζουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα τότε η «ευθύνη προστασίας» θα πρέπει για να έχει ηθική νομιμοποίηση να συγκεντρώνει την συναίνεση όσο το δυνατόν περισσότερων μελών της διεθνούς κοινότητας σε πολυμερή βάση, διαφορετικά οποιαδήποτε ανάληψη δράσης μονομερώς βρίσκεται υπό την αίρεση του κόστους που προκαλεί η υλοποίησή της στο εσωτερικό των κρατών που προωθούν τέτοιες λύσεις και πολιτικές.⁴

Βέβαια, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η εμπλοκή των ΗΠΑ και άλλων δυτικών κρατών στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν κατέδειξαν ότι τα κράτη δεν μπορούν εύκολα να αγνοούν το ισχύον κανονιστικό και θεσμικό πλαίσιο και γενικότερα τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει έναντι της διεθνούς έννομης τάξης. Πολύ δε περισσότερο που το επιχειρησιακό και οικονομικό κόστος των επιχειρήσεων ανεβάζουν το τίμημα για τον μέσο Αμερικανό αλλά και Ευρωπαίο πολίτη.

Η αναζήτηση συνεργασιών μεταξύ όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού κρατών- μελών της διεθνούς κοινότητας προϋποθέτει την αλλαγή στις αντιλήψεις των διαμορφωτών αποφάσεων, επενδύοντας σε αυτό που αποκαλούμαι «πολυμερή λογική». Στη εποχή που διανύουμε διαμορφώνεται μία πραγματικότητα όπου ο ρόλος και η δράση κρατικών και μη κρατικών δρώντων, οι σχέσεις αλληλεξάρτησης στο οικονομικό,

³ See the document "International Commission on Intervention and State Sovereignty", *The Responsibility to Protect*, Ottawa, IDRC, 2002. See also: James Mayall, *Intervention in International Society: Theory and Practice in Contemporary Perspective* » in: Roberson, B. A., *International society and the development of international relations theory*, London; Washington, DC : Pinter, 1998.

⁴ Για τις αντιδράσεις των ευρωπαϊκών χωρών αλλά και της αμερικανικής κοινής γνώμης σε μια σειρά από ζητήματα διεθνούς πολιτικής. Ralph G. Carter, "Leadership at Risk: The Perils of Unilateralism", *Political Science and Politics*, 36/1, Jan.2003, 18,20

κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, φαινόμενα ολοκλήρωσης αλλά και νέες απειλές, χαρακτηρίζουν το διεθνές σύστημα. Η επίκληση της έννοιας της διεθνούς κοινότητας θα πρέπει να λειτουργεί ως θεσμικό αντίβαρο έναντι μεμονωμένων κρατικών πολιτικών και όχι ως πρόσχημα συγκάλυψης εθνικών στρατηγικών. Διαφορετικά το ερώτημα «για ποια διεθνή κοινότητα μιλάμε» παραμένει ανοικτό για τον ειδικό των διεθνολογικών αναλύσεων.